

Kaderi nasıl anlayalım?

Tarimu rumuzlu okuyucumuz: “Sizin bir hurma ağacını kesmeniz de, kesmeyip bırakmanız da Allah’ın izniyledir.” (Haşır Sûresi: 5) âyetine göre, insandaki cüz’î irade kavramı ortadan kalkmıyor mu? Çünkü eğer öyle ise insanların yaptıkları her türlü yanlış ya da doğru iş Allah tarafından, Allah’ın izniyle yaptırılıyor. Bu âyetten bu yorumu çıkarmamız doğru olur mu?”

Biz varlık olarak gözümüzle, kulağımızla, dişimizle, tırnağımızla, başımızla, ayaklarımızla, malımızla, mülkümüzle, maddemizle, mânâmızla, cismimizle, ruhumuzla, sahip olduğumuz herşeyimizle Allah’ın malıyız, mülküyüz, kuluyuz, mahlûkuyuz, Allah’ın mülkü üzerinde çalışan hademeleriz.

Biz beşer olarak, ister farkında olalım, ister olmayalım, Allah’a teslim olmuş haldeyiz. Kullanımı bize bağlı bir cüz’î irâdeye sahip olmamıza rağmen. Oysa her ne kadar tercih gücü bulunan, her nefeste bu gücü kullanabilen ve gerektiğinde haram helâl demeden ve Allah’ın emir ve yasaklarını dinlemeden kendi keyfimizce yaşayabilme ayrıcalığına/bahtsızlığına sahip varlıklar olarak biliniyor olsak da, biz bu sıfatımızla birlikte ve bu sıfatımızı deli dolu kullanır halde iken de eksiksiz Allah’ın hükmüne, iradesine, emrine, kudretine, ilmine, takdîrine ve taksimine bire bir bağlı varlıklar olduğumuz şüphe götürmez. Ne ki, biz bu bağlılığımızı bilirsek ve bizim için yapılan İlâhî taksime razı olursak, “iman etmiş” oluyoruz ki, bu iman bağlılığımızı bilinçli hâle getiriyor. Bu bilinç ise beşer olarak bizi ebedî Cennet hayatına, ebedî saadete ve Allah’ın rızasına ulaştırabiliyor.

İster iman edelim, ister inkâr edelim, tercih yetkimizi ister teslîmiyetten yana, ister isyandan yana kullanalım; bizler, yaratılış bakımından da, hayatımızı çepeçevre saran belirli sınır duvarları bakımından da, âcizliğimizi ve fakirliğimizi de hesaba katacak olursak Allah’a eksiksiz teslîmiyet içindeyiz. Kaderimiz bizi kuşatıyor. Kaderin bizi kuşatışı ve bize çok fazla söz söyleme yetkisi vermeyişi bizim lehimize bir tecellîdir aslında. Çünkü verse, bizim onu da isyandan yana kullanacağımıza

şüphe yoktur.

İyiliklerimiz kaderimizden, hasenâtımız kaderimizden, sahip olduğumuz tüm güzellikler kaderimizdendir. Yani her hoşlandığımız şey, Cenâb-ı Hak'tandır. Kötülüklerimiz ise bizdendir. Bunu Cenâb-ı Hak, "Sana ne iyilik gelirse Allah'tandır. Sana ne kötülük dokunursa nefsendendir"1 âyetiyle beyan eder.

Çünkü cüz'î irâdemiz var, yaptıklarımızı biz tercih ederek yapıyoruz, yaşadıklarımızda bizim tercih payımız var. Öyleyse iş ve eylemlerimizden, yapıp ettiklerimizden biz sorumluyuz.

Kader ile bizim cüz'î irâdemiz, İslâmiyetin ve imanın çizdiği iki uç hududu gösteriyor. Allah'ın takdiri ve ilmi tüm olayları kuşatmıştır, tüm kâinâta hâkimdir. Ki, kader budur. Biz de tüm kâinâta birlikte Allah'ın ilim ve takdirinin, emir ve irâdesinin kuşattığı alan içindeyiz. Bu bakımdan elbette kadere bağlıyız.

Fakat bizim istek ve irâdeye bağlı hareketlerimiz bize aittir. Sorumluluğu bizimdir. Bediüzzaman Hazretlerinin ifadesiyle, herşeyi Allah'a veren kul, nihayet sorumluluktan kurtulmamak için istek ve irâdesiyle yaptığı davranışların sorumluluğunu bu cüz'î irâdeyle kendisi üstlenir.2

Bu cüz'î irâde bir "iç yöneliş"ten ibârettir. İmam-Mâturîdî'ye göre bu iç yöneliş, varla yok arası bir esastır. (emr-i itibarî) Bundan dolayı kula verilebilir. İmam-ı Eş'ârî'ye göre ise, bu mevcut olduğundan Allah'a aittir. Fakat bunu kullanma yetkisi insana verilmiştir. Üstad Bediüzzaman'a göre ise ister o "iç yöneliş" olsun, ister "o iç yönelişi kullanma yetkisi" olsun her ikisi de bir emr-i nisbîdir, yani göreceli bir emirdir. Haricî bir vücudu yoktur. Kula aittir. Emr-i itibarî ise, yani var sayılan emir ise gerçek bir varlık sebebi istemez. İçimizde beliren "tercih üstünlüğü" o işi yapmamıza yeterli olur.

Sabahleyin okula gitmek üzere çantasını sırtına alıp çıkan bir çocuk, bu hareketini kendi hür yönelişiyle yapmıştır. Oturuşumuz, kalkışımız, yatışımız, yürüyüşümüz, gülüşümüz, konuşmamız, susmamız hep bizim o iç yönelişle birlikte ulaştığımız tercihlerimizdir ki, 1-Biz karar veriyoruz, yöneliyoruz, (niyetlenerek adım atıyoruz) 2-Cenâb-ı Hak bizim için o anı ve o eylemi yaratıyor, 3-Böylece o şey gerçekleşiyor. 4-Sorumluluk ise, bize ait oluyor.

Meselâ, herhangi bir günah işleyen bir kişi bir iç yöneliş ve tercihle kendisini o sonuca doğru sürüklemiştir. Sorumluluk kendisine aittir. Fakat sorumluluk üstlenmek, Allah'ın merhametine ve rahmetine sığınamayacağımız anlamına gelmez. Tüm sorumluluklarımız için bu söz konusudur. Günah işleyen biziz. Cüz'î irâdemizin

talebini biz fiiliyatımızla gerçekleştirmişizdir. Günah bizimdir; günahkâr olan bizizdir. Fakat diğer yanda Allah'ın merhamet kucağı açık durmaktadır. Allah'ın mağfiret şefkati bizim kendisine sığınmamızı beklemektedir. Allah'ın rahmeti bizi bağışlamayı ve günahlarımızı yok etmeyi istemektedir.

Biz günahımıza sahip çıkarsak, Allah'ın bağışlamasını hak ederiz. Sahip çıkmaz ve "kaderimdi" dersek, Allah'ı—hâşâ—yanlış yapmakla itham etmiş oluruz. Bu tutarsız davranışımız ise, bağışlanmamızı getirmez, bilâkis günahımızı artırır.

Şüphesiz, insanın rızkının, ecelinin, amelinin, mutlu mu mutsuz mu olacağıının kendisi ana rahmindeyken yazıldığını, insanın ömrü boyunca bu kaderini yaşadığını konu alan hadisler mevcuttur.³

Fakat;

1- Bu yazı Allah'ın ilmi nevindendir. Yani yazgı denilen "kader," esas itibariyle Allah'ın bizimle ilgili bilgilere önceden sahip olması demektir. Allah ezelden ebede her şeyi bilmektedir, her şeyin plan ve programını O bizzat yapmaktadır. Allah'ın bu ezeli bilgisinden hareketle biz, yaptıklarımızın sorumluluğunu üzerimizden atamayız.

2- İnsan bu tercihi cüz'î irâdesi ile yapıyor, yani kendi tercihiyle yapıyor. Öyleyse sorumluluk insana âittir.

Dipnotlar:

1-Nisâ Sûresi, 4/79,

2-Sözler, s. 427.

3- Riyâzu's-Sâlihîn, 395